

Et come back?

ORDET. Produktion: Palladium 1955. Instruktion: Carl Th. Dreyer. Manuskript: Dreyer efter Kaj Munks drama. Foto: Henning Bendtsen. Musik: Poul Schierbeck. Klipping: Edith Schlüssel. Dekorationer: Erik Aaes. Medv.: Henrik Malberg, Emil Hass Christensen, Preben Lerdorf Rye, Cay Kristiansen, Birgitte Federspiel, Ejner Federspiel, Sylvia Eckhausen, Gerda Nielsen, Ove Rud, Henry Skjær, Edith Thrane og bønder og fiskere fra Vedersøegnen.

Filmens første halvdel (scenerne før fødselstorturen) er effektiv formalisme, filmens anden halvdel er effektiv formalisme, hyppigst opnået med illegitime midler.

Heri er intet chokerende. »Vredens Dag«, »Två människor«, »Storstrømsbroen«, »De nåede Færgen«, alle er de formalistiske — på forskellig måde. Formen er mere pretentiøs, end indholdet kan bære.

»Ordet« er formalistisk, fordi den anvender lange overflødige panoreringer (man sammenligne med de meget funktionelle panoreringer i »Vampyr«, hvor man under panoreringerne hele tiden er bange for, at kameraet skal opdage noget uhyggeligt), fordi billedkompositionerne hyppigt synes at diktere skuespillerne, hvor de skal placere sig, er der en åben flade et sted på en væg, kan man næsten være sikker på, at en person går hen og dekorerer, fordi filmen i billedkompositionerne dyrker det stift symmetriske. Denne teknik presser det lidet liv, der er i Munks drama, ud af værket, og tilbage bliver en højtidelig kalligrafi, der mest må fængsle håndskrifttydere.

Johannes går omkring med en pind. På et vist tidspunkt danner den sammen med et gardinbånd et kors. Hvad er dermed sagt? Bliver Johannes mere hellig af, at instruktøren har ført pinden hen mod gardinbåndet?

Inger og Morten er sammen ude i laden. Først danner vinduet balance i kompositionen i den ene side, senere danner det balance i den anden side, og endelig vender vi tilbage til den første komposition. Hvad er dermed sagt?

Forskellige mennesker leder efter den forsvundne Johannes. De søgende adskil-

les af gammeldags *wipes*. Igen stiller formen sig imellem tilskueren og oplevelsen. Eksemplerne er legio. Når Dreyer, relativt sjældent, tyer til klipping, undgår han ikke altid det bryske, f. eks. når der klippes mellem Peter Skrædders hus og Borgensgaard. Dreyer tror muligvis, at han med sin klipfattede panoreringsteknik har skabt noget mere kontinuerligt flydende end den normale klipping, men han har uret. »Ordet« er kantet og klunget i overgangene, primitiv, ikke uden ligheder med den nuværende Cinemascope-form, der betegner en tilbagegang. Filmen køres yderligere på Dagmar på det lavt virkende lærred, der kaldes *widescreen*.

Hvordan kan det da være, at man ikke lades kold af sidste halvdel af filmen? Nægtes kan det nemlig ikke, at den mærkes i sindet. Men virkningerne er ofte illegitime, nogle af dem både fra Munks og Dreyers side, andre kun fra Dreyers. Denne fødselsscene, dette dødsfald, denne sorg, denne begravelse, denne opstandelse — alle disse ting er for lette, de ville også *virke* i en blot nogenlunde kyndig reportageform. Dreyer får effekten forørende af lidelsens og dødens egen uhygge og af selve det løftende ved alt religiøst og mystisk. Alt dette indvirker på os, men ikke i æstetisk forædling — tværtimod som råmateriale, der er så kraftigt, at det taler til os på trods af formalismen. Dreyer presser stærkt på, så går det hele omtrent af sig selv, vort indre nås, men udenom vort intellekt og udenom vort æstetiske behag. Det er noget lignende, der sker hos mindre betydelige instruktører, når de dyrker voldshandlinger eller sex eller sentimentalitet, det virker, men det virker »ved siden af« vor kunstneriske receptivitet.

Det realistiske drama passer ikke for den meget begavede Carl Th. Dreyer, dertil har han for megen forkærlighed for det overdrevne, det usandsynlige, det sære, det exceptionelle, det stærkt stiliserede — og Munks drama tilhører realismen trods mirakelslutningen og uklart artikulerede tendenser til symbolik. Det vil meget vel kunne hævdes, at ikke »Jeanne d'Arc«, men »Vampyr« er Dreyers mesterværk, og at det foruden *Sheridan le Fanu* er *Kafka*, *Poe*, *Pierre Andrezel*, *Guy Endore*, *Walter de la Mare* og lignende forfattere, han burde søge inspiration hos.

Erik Ulrichsen.